

УДК 57.6:65.016

ЕФЕКТ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДЛЯ ПОЗИТИВНОЇ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ І ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ВАЛЕНТИНА МАКСІМОВА,

доктор екон. наук, професор,
зав. кафедри бухгалтерського
обліку та аудитуОдеського національного еконо-
мічного університету

Обґрунтовано припущення отримання певного ефекту від удосконалення обліку та контролю у вигляді впливу на позитивну динаміку розвитку й економічної стійкості підприємства.

Ключові слова: бухгалтерський облік, внутрішній економічний контроль, глобальна інтеграція економіки, інтеграційні процеси, методологія глобального управління, синергетичний ефект, стандартизація обліку і контролю, управлінський облік.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Загальнонаукова проблема полягає у відсутності концепції оцінки синергізму невіршених проблемних питань теорії, методології, організації й методики управління, у тому числі таких його важливих функцій, як облік і контроль. Цим, власне, визначається проблема, на пошук шляхів до вирішення якої націлена ця публікація.

Вирішити відразу всі аспекти зазначеної наукової проблеми неможливо. Однак покласти початок такій ідеї на концептуальному рівні, позначити її рушійні моменти є своєчасним, доцільним і становить мету нашого дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дискутуючи на тему кризи в сучасній світовій економіці, учені й практики не залишають без уваги вирішальної ролі посилення впливу процесів глобалізації на стан економіки світового масштабу взагалі й окремих державних макрорівнів, зокрема [1; 2]. Однак дослідники не пов'язують причини й наслідки впливу на стан економіки з явищем синергізму невіршених локальних наукових і практичних проблем, якої б сфери діяльності вони не стосувалися – управління підприємством, обліку, внутрішнього контролю тощо.

Як правило, існуючі проблеми, дискусійні, невіршені питання розглядаються в контексті поглиб-

лення теоретичних, розвитку методологічних й удосконалення організаційно-методичних принципів. Причому робиться це в кожній окремо взятій науковій сфері без урахування синергетичного ефекту погіршеностей, відхилень, науково не опрацьованих, законодавчо не затверджених, реально не апробованих, практично не впроваджених методів, коштів, форм інформаційного забезпечення дієвого управління новітніми моделями ринкової економіки.

Розвиток державної економіки – це невід'ємна складова загального всесвітнього економічного динамізму, що на сучасному етапі характеризується взаємодією, взаємовпливом, глобальною інтеграцією економіки, політики, соціальної й інституціональної структур.

Такі глобальні зміни є одним із самих серйозних викликів сучасності, що супроводжується важкими соціально-економічними потрясіннями, призводить до драматизму розбіжностей між державами, регіонами, до фінансової кризи й економічного занепаду суб'єктів ведення господарства. Глобальні масштаби інтеграційних процесів у всіх сферах суспільно-економічного розвитку не мають вороття, зупинити їх також неможливо. Однак можна й варто враховувати синергізм пагубних наслідків невіршених проблем з метою моделювання управлінських систем, здатних до адекватного сприйняття збурюючих викликів глобалізації.

Моделювання безпосередньо процесів глобаліза-

ції відомо в науковій сфері. Його поширення обумовило появу концепції стійкого розвитку в розумінні збалансованого соціально-економічного позитивного руху, що не порушує навколишнє природне середовище й забезпечує безперервний суспільний прогрес.

Методологія глобального регулювання є складовою частиною теорії й практики сучасного управління. Стали активно розвиватися управлінські стратегії, покликані забезпечити стійкий розвиток. Давно відомий афоризм «управляти означає передбачати» не втратив свого значення дотепер. Для України, що не тільки не стоїть осторонь від процесів глобалізації, а чим далі, тим більше й повністю втягується в них, прогнозне управління заради стійкого розвитку окремих господарюючих суб'єктів і країни в цілому є можливим лише на основі надійного інформаційного забезпечення.

Інформаційне забезпечення процесів управління починається на мікрорівні – рівні кожного підприємства як господарюючого суб'єкта через прояв основних управлінських функцій, а саме: облік і контроль. Підприємство обов'язково буде відчувати недоліки в його розвитку, система управління знизить її керівний вплив, а в підсумку – не виконає свого призначення, якщо хоча б одна з названих функцій буде ослабленою.

Без належного сучасного обліку з адекватною методологією й відповідними розрахунковими алгоритмами стає неможливим формування достовірної інформації. У свою чергу контроль створює умови для правильної оцінки дійсного стану об'єкта управління, розкриває глибинні протиріччя, які потребують невідкладного рішення, дає змогу вибрати оптимальну, єдино правильну стратегію розвитку підприємства.

На практиці маємо суцільну неузгодженість податкового й бухгалтерського обліку [1], абстракцію нормативних положень від можливостей управлінського обліку [2], законодавчу неспроможність щодо внутрішнього економічного контролю [3]. Всі надії на створення високоефективних систем управління покладені безпосередньо на господарюючі суб'єкти. Тобто підприємства на власний розсуд вибирають облікову політику, впроваджують внутрішній контроль.

У свій час така діяльність була безсумнівним до-

казом демократичного розвитку суспільства в умовах ринкової економіки. Однак дотримання інерційно-ринкової стратегії в досліджуваних сферах супроводжувалося погонею за наповненням бюджету за будь-яку ціну, стрімким зростанням прибутків на мікрорівні, практичною відмовою від нововведень в управлінні підприємствами, а також від діючих систем внутрішнього контролю. Все це згодом перетворилося з локальних у суцільну управлінську проблему під впливом синергетичного нагромадження невирішених питань зі сфер обліку й контролю.

Крім наведених негативних, є також позитивні наслідки глобалізації, а саме: прозорість всесвітньої наукової думки, сприятлива мовна поінформованість, інтегрований розвиток різних наукових сфер. Безперечним розвитком облікової наукової школи є розробка теоретичних основ, організації й методики управлінського обліку. Безлад в управлінні, крім усього іншого, пояснюється законодавчим лібералізмом у сфері обліку й контролю: підприємство має право самостійно вибирати облікову політику, визначати структурну розгалуженість системи внутрішнього економічного контролю, ступінь його інтегрування з іншими управлінськими функціями тощо.

Виникає запитання: чи можна вбачати у цьому щось прогресивне? Що з того, що підприємство самостійно надрукує кілька пунктів із прописаного в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку – може користувачі одержать достовірні бухгалтерські дані чи управління підприємством збагатиться оперативною, надійною інформацією для прийняття своєчасних обґрунтованих управлінських рішень? Відповідь: швидше за все нічого подібного не трапиться.

За всіх часів підприємці знаходили шляхи для маніпулювання результатами діяльності своїх підприємств заради власної вигоди. Знаючи це, вітчизняний законодавець впроваджує ще один вид обліку – податковий, заради створення більшої інформаційної прозорості з метою наповнення державного бюджету. Безумовно, державний бюджет відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, він є відбиттям сутності державної політики.

В імперативах фінансових відносин, закладених у бюджет, втілюються стратегічні цілі та завдання для

розвитку економіки й соціальної сфери. Бюджет як основний фінансовий план держави повинен бути не тільки директивою, а й прогнозом розвитку, пророкуванням майбутнього стану економіки. Наскільки правильний прогноз, настільки продуманим є фінансовий план.

Опоненти можуть заперечити: до чого тут облік? До того ж, до чого й контроль. В економіці управлінська система будь-якого ієрархічного рівня неминуче стане давати збої, знизить свій керуючий вплив, а в підсумку не виконає свого споконвічного призначення, якщо виявиться ослабленою хоча б одна з її функціональних систем – або облік, або контроль. Як показують практика й час, *синергетичним ефектом* розмежування бухгалтерського й податкового обліку стало те, що бухгалтерський облік чим далі, тим більше втрачає свої пануючі позиції в інформаційному забезпеченні управління економікою; фінансова (бухгалтерська) звітність уже не є безсумнівним носієм достовірних показників; наявність у господарюючого суб'єкта двох облікових систем з різними розрахунковими алгоритмами й методикою практично призводить до ведення подвійної бухгалтерії, унеможливорює інформаційну прозорість, яка є необхідною для поточного управління і стабільного стратегічного розвитку.

Водночас не враховуються й законодавчо не встановлюються переваги й потенційний ефект, яким наділений і може дати економіці *управлінський облік*. Можна погодитися з авторами, які вказують, що останнім часом серед учених ведуться безперервні дискусії щодо визнання існування управлінського обліку, що істотно гальмує його впровадження в практику вітчизняних підприємств і наступний розвиток [4].

Не заперечуючи наявність теоретичної, методологічної й організаційної недосконалості формування сучасної концепції управлінського обліку, слід усе-таки підкреслити, що зусилля наукової громадськості повинні бути спрямовані на рішення наявних проблем, які гальмують розвиток обліку в його науковому й практичному аспектах.

На практиці відсутність повноцінних, цілісних, законодавчо затверджених, структурно й організаційно прописаних у внутрішніх стандартах функціо-

нально інтегрованих управлінських систем призводить насамперед до того, що більшість управлінських рішень, від яких залежить майбутній розвиток, приймаються без достовірного інформаційного підґрунтя, без всебічного контролю їхньої доцільності й вірогідності.

Економіка, при веденні якої застосовується замість науково обґрунтованих методів обліку й контролю лише метод проб і помилок, стримує стабільну, позитивну динаміку розвитку, не дає змоги якомога повніше реалізувати функціональний потенціал економічного контролю. *Контроль* допомагає правильно оцінити дійсний стан об'єкта управління, виявити глибинні протиріччя, що потребують невідкладного рішення, вибрати оптимальну, єдино вірну за даних умов стратегію розвитку.

Все це стосується як окремого підприємства, так і галузі, регіону й, отже, держави в цілому. На сьогодні ж маємо повне невтручання держави у стан справ щодо внутрішнього економічного контролю на підприємствах. Існують лише згадування про нього в окремих законах, натяки в положеннях і стандартах на існування системи внутрішнього контролю. Однак на законодавчому рівні серед обов'язкових передумов і впливових функцій ефективного управління він не затверджений.

Можна невпинно розмірковувати на тему: впроваджувати чи не впроваджувати управлінський облік, досліджувати чи не досліджувати можливість функціональної інтеграції, формувати чи не формувати цілісну багатофункціональну систему внутрішнього економічного контролю та ін. Причин для відмови від впровадження якісної, цілісної системи управління підприємством, орієнтованої на його довгостроковий позитивний розвиток, може бути скільки завгодно.

Найпоширеніші з них – висока вартість, незручність інноваційних управлінських змін, цілеспрямована мотивація діяльності винятково на одержання прибутку, тобто одержання якомога більшого прибутку за будь-яку ціну без визначення стратегії управління стійким розвитком підприємства. Сплеск райдушних перспектив одержання великих доходів затьмарив такий їхній пагубний наслідок, як зменшення ролі й значення обліку й внутрішнього економіч-

ного контролю в управлінні розвитком підприємства. Це, у свою чергу, призвело до невмотивованої інерції підконтрольних об'єктів і в остаточному підсумку – до втрати не тільки всіх прибутків, а й виробничих потужностей.

Вибір інерційно прибуткової стратегії, що ґрунтується на ілюзорній уяві про могутність ринку, відособленої від науково обґрунтованого управління, не враховує всієї сукупності факторів впливу, характерних для ринкової економіки. Будь-яка модель управління передбачає контрольну доміную. Однак ринок – це не управлінська система, він не може бути винятковим регулятором економіки. Ринок не має важелів, здатних гармонізувати облік, контроль і взагалі управління підприємством.

Сама по собі ринкова система ведення господарства з погонею за прибутками не може бути панацеєю від недоліків управління. Однак вона може стати засобом для досягнення вищого рівня розвитку, як окремого суб'єкта ведення господарства, так і країни в цілому. Це можливо при чіткому дотриманні умови здійснення оптимально всебічного й результативного внутрішнього контролю, що функціонує як цілісна система. Контроль – невід'ємна функція управління підприємством. Однак ця очевидна аксіома у процесі ринкової трансформації страждала від її нівелювання й звелася практично до стихійного самоконтролю, який часто безпідставно називають бухгалтерським. Галоп ринкового плюралізму й перегони за прибутками супроводжувалися нічим не обґрунтованим скороченням управлінського апарату,

практичним знищенням внутрішнього економічного контролю замість його системної адаптації відповідно до умов ринку.

Для керівників підприємств зразком повинен стати рівень державного управління. Економічний занепад відбувся насамперед через інформаційне безсилля, яке виникло через ослаблений на всіх рівнях контроль за станом економіки й відсутність більш-менш чітких прогнозних оцінок. На глобальному, загальнодержавному рівні не простежуються довгострокові стратегічні перспективи через те, що розгублено наявні внутрішньодержавні обрії у вигляді взаємозв'язку із суб'єктами ведення господарства та їх локальними управлінськими проблемами.

Мають сенс дослідники впливу обліку й контролю на розвиток ринкової економіки, стверджуючи, що ринок сам по собі, без активної участі держави не вирішить соціальні проблеми [2; 3; 5]. Резонним буде продовжити їхнє міркування тезою про те, що соціальні проблеми неминуче виникають за проблемами управлінськими, за невіршеними проблемними питаннями у сфері бухгалтерського, управлінського обліку, у сфері створення інформації для цілей оподаткування, у сфері внутрішнього економічного контролю [6].

При цьому не слід очікувати їхнього прояву на державному рівні. Збої в управлінні підприємством як суспільним утворенням зрештою призводять до прояву синергетичного ефекту невіршених проблем з обліку й контролю у суспільстві в цілому.

ВИСНОВКИ

1. У сфері обліку й економічного контролю негативний вплив на ефективність управління, на позитивну динаміку розвитку й економічну стабільність підприємства обумовлено:

- методологічною недосконалістю від розмежування облікової системи на податкову і бухгалтерську, не дивлячись на прийняття Податкового кодексу, і розбіжності розрахункових алгоритмів;
- відсутністю досить обґрунтованих теоретично й розроблених методично механізмів гармонізації облікової системи;
- гальмуванням наукового опрацювання й практичного впровадження управлінського обліку;
- абстрагуванням державних компетентних установ від проблем внутрішнього економічного контролю.

2. Розробка всебічно обґрунтованих стратегічних проектів розвитку управлінських систем для підприємств різних галузей економіки, які враховували б прогресивність наукових досягнень в удосконалюванні управління, у тому числі: гармонізації облікової системи, впровадження цілісної системи

внутрішнього економічного контролю, сприятиме позитивній динаміці розвитку й економічної стабільності підприємств.

3. Досягнення єдності практики ведення бухгалтерського й податкового обліку, його стандартизація, впровадження управлінського обліку, його інтегрування в облікову систему підприємства, створення цілісних систем внутрішнього економічного контролю й законодавче його затвердження є складовою механізмом нівелювання синергетичного ефекту невирішених проблем.

Матеріали цієї публікації можуть бути застосовані для подальших досліджень з обліково-контрольної проблематики й функціональної інтеграції з метою моделювання управлінських систем, здатних до адекватного сприйняття викликів глобалізації економіки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Максімова В.Ф.** Пошук підходу до інтеграції облікових систем / В.Ф. Максімова // Школа професійного бухгалтера. – 2008. – № 11(95). – С. 18–19.

2. **Столяров Н.** Стратегическое управление и контроль / Н. Столяров // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 8. – С. 8–16.

3. **Ночовна Ю.О.** Управлінський облік: його сутність та перспективи розвитку / Ю.О. Ночовна // Економіка і регіон: науковий вісник ПНТУ. – 2006. – № 3(10). – С. 67–71.

4. **Stiglitz Josef E.** Globalization and Discontens / Josef E. Stiglitz // w.w. Norton&Company. – N.Y., 2002. – P. XIII.

5. **Кейнс Дж.М.** Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс // Антология экономической классики: в 2 т. – М.: Эконом, 1993. – Т. 2. – С. 367.

6. **Максімова В.Ф.** Пріоритетні напрямки удосконалення обліку та контролю в управлінні підприємством / В.Ф. Максімова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 3(43). – Одеса: ОНЕУ, 2011. – С. 259–266.

Обосновано предположение получения определенного эффекта от совершенствования учета и контроля в виде влияния на позитивную динамику развития и экономической устойчивости предприятия.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, внутренний экономический контроль, глобальная интеграция экономики, интеграционные процессы, методология глобального управления, синергетический эффект, стандартизация учета и контроля, управленческий учет.

Justified assumption produce a specific effect on the improvement of accounting and control in the form of a positive impact on the dynamics of development and economic sustainability of the enterprise.

Keywords: accounting, internal economic control, global economic integration, integration processes, methodology of global governance, synergistic effect, standardization of accounting and control, management accounting.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**Бухгалтерський
облік і аудит**

Перше професійне видання в незалежній Україні

Журнал визнако ВАК України як професійне видання з бухгалтерського обліку та аудиту (постанова Президії ВАК від 22.12.2010 р. № 1-05/8)

Передплатні індекси у каталозі періодичних видань ДП "Преса"

українською мовою **74053**

74054 російською мовою